

**VERBROKEN KETENEN
KETI KOTI**

30 juni 2024

Voorgangers: Ad de Gruijter en Jolly van der Velden
m.m.v. Eric Woerdings, onderzoeker slavernijverleden,
Elahjah Nicolas en Billy Coenraad (tambú spelers)

Openingslied My lord what a mornin' (spiritual)

Inleiding thema - gebed

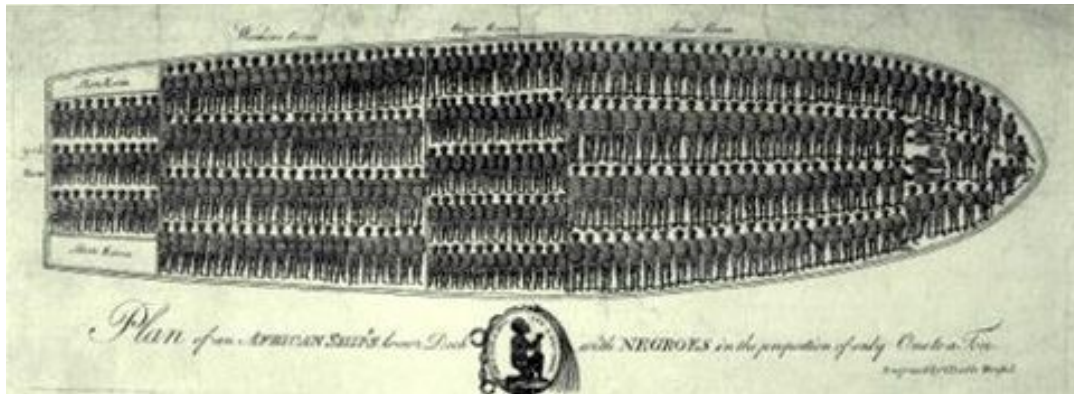
'My Lord what, a mornin,'

En toen klonk een stem die sprak [Exodus 20, 2] 'Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft bevrijd.'

En toen hebben wij ook dié God gewild, omarmd, aanbeden, opdat ook wij voor altijd bevrijd en vrij zouden zijn.

En toen hebben we onderweg en in de tijd vergeten dat dit een woord tot állen was.

En toen hebben we mensen geroofd, tot handelswaar gemaakt, tot niet-mensen – beroofd van recht, identiteit, menswaardigheid - opeengepakt gebracht naar onbekende werelden - geknecht, gebrandmerkt daar aan de andere kant van het water.

Ontferm U over ons.

En toen wij wakker werden – ‘woke’ – sprak iemand
 dat het ‘and’re tijden’ waren,
 ‘dat ik hiervan niet geweten had
 ‘dat ik niet aan te spreken ben op voorouderlijk gedrag
 ‘en dat jij, ik, wij toch *niet* zo zouden zijn’
 en de koning sprak ‘Excuus’.

Ontferm U over ons

En ontwaakt zien wij de onderdrukte, uitgebuite,
 ver en ook nabij vandaag ,
 door die niet verbroken rode draad doorheen de tijd
 ....en samenkomend spreken, horen wij nog steeds.
 ‘Ik ben de HEER, uw God, die u uit slavernij, heeft bevrijd.’
 Doe mij zo’n God die doet en leeft.

Ontferm U over ons

En nu.....
 dat wij onszelf - elkaar bevrijden uit de cirkels van het kwaad,
 uit elk wij/zij,
 knellende banden van onderdrukking ,
 macht over de ander.

Dat wij doen wat staat geschreven,
 En die stem van de bevrijding nog spreekt in ons,
 in jou, in mij.

Ketikoti doen en vieren elke dag
 van ketenen bevrijden
 Niet gebaande wegen gaan.
 Hoever te gaan van hier en nu?

Ontferm U over ons.

Lied   Hoever te gaan (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Lezing compilatie uit 'de verantwoording van het slavernijverleden door de Raad van Kerken in Nederland.' 14 juni 2023

Wij als kerken in Nederland hechten er aan onderstaande uit te spreken tot de kerken en de nazaten van de mensen die ooit als slaven werden verhandeld en als slaven moesten werken.

We erkennen onze betrokkenheid in het verleden van afzonderlijke kerkleden en van kerkelijke verbanden bij het in stand houden en legitimeren van de slavenhandel; de slavernij heeft eeuwenlang tot 1863 plaatsgevonden onder Nederlandse vlag. Er was geen of onvoldoende respect voor Bijbelse en menselijke waarden. Honderdduizenden mensen werden van huis en haard weggehaald en moesten een leven lang in gevangenschap verkeren, werden uitgebuit, kregen geen kans om in vrijheid van geloof, meningsuiting en arbeid hun leven invulling te geven. Velen stierven tijdens het transport.

Als kerken weten we ons deel van dit schuldig verleden en moeten we vaststellen dat theologie in bepaalde omstandigheden misbruikt is om de slavernij te rechtvaardigen.

We realiseren ons dat we te laat spreken, te weinig op het goede moment de goede inzichten hebben gehad en ons hebben laten leiden door winstbejag en machtsmisbruik. Het is een vorm van onrecht, die doorwerkt tot in de huidige generatie toe, waar een deel van onze samenleving is gebouwd op misbruik van anderen en waar discriminatie onvoldoende wordt uitgebannen.

We erkennen nazaten van de slaven dat we veel leed hebben veroorzaakt. We spreken de wens uit om samen met hen en samen met allen die gerechtigheid en vrede willen dienen te zoeken naar een samenleving waarin menswaardig leven, vrijheid, verantwoordelijkheid, solidariteit en respect elementaire waarden zijn.

We hopen op een gezamenlijke inzet voor de samenleving, omdat we ons realiseren dat ook vandaag de dag gelijkwaardigheid van mensen allerminst vanzelfsprekend is en iedere keer weer ontdekt, verworpen en verdedigd zal moeten worden.

Raad van Kerken in Nederland

Lied Wat ik gewild heb (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Lezing compilatie Bijbelteksten tegen slavernij (NBV2)

Exodus 20, 1-2

Deut.5, 13-16

Jesaja 58, 6

Lucas 4, 18-20

Johannes 8, 31-37

Romeinen 8, 15a

1 Kor. 12, 13

Galaten 3, 28

Galaten 5, 1

Galaten 5, 13-14

Lied Wij zullen, één van ziel (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Toespraak Eric Woerdings

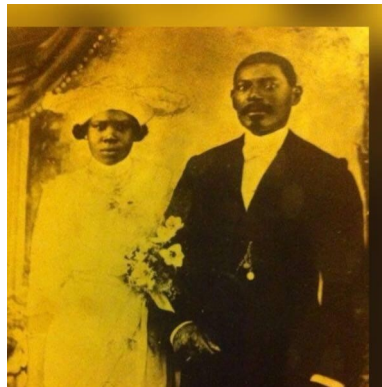

Ik ben Eric Woerdings, 66 jaar oud, geboren te Curaçao uit het echtpaar Louise Mungroo en Ali Woerdings, beiden geboren en getogen in Suriname.

Toen ik 3 jaar oud was verhuisden we naar Suriname en vertrok in daarna op 16 jarige leeftijd voor studie naar Nederland om bouwkundig ingenieur te worden..... maar deed een studie tweedegraads economie I aan de lerarenopleiding en ging ik 37 werken als Rijks ambtenaar maar ben sinds een jaar beschikbaar als ZZP-er in het onderwijs.

Ik ga u eerst wat vertellen over mijn grootvader van mijn moeders- en vaders zijde gevolgd door een verhaal over Aat de Jong.

Mijn opa van mijn moeders zijde is geboren uit Indiase emigranten die uit noodzaak als contractarbeiders naar Suriname trokken om er een beter leven op te bouwen dan in India. Mijn Opa had acht broers en zussen waar wij weinig contact mee hadden omdat hij trouwde met een zwarte vrouw (mijn oma) en dat werd hem nagedragen door zijn Indiase familie. In de koloniale structuur was namelijk een kleurenladder ingesteld waarin wit erg werd overgewaardeerd en zwart extreem werd ondergewaardeerd met daatussenin de Aziaten. Je kunt stellen dat het racisme waar wij nu tegen aan lopen zijn oorsprong heeft uit het koloniaal verleden, in het bijzonder de slavernij. Mijn Indiase overgrootouders van moeders zijde kregen in Suriname salaris voor hun arbeid en hadden de keus na 5 jaar terug te keren naar India of bij te tekenen voor nog 5 jaren betaalde arbeid met aan het slot van die periode een stuk landbouwgrond van 2 hectaren per gezinlid. Een echtpaar met 6 kinderen kon zo 16 hectaren krijgen bij afloop van de tweede contractperiode hetgeen een enorme rijkdom genereerde onder de emigranten uit India, Indonesië en China.

Als dat wordt afgezet tegen het leven van mijn Opa van mijn vaders zijde valt het volgende op. Mijn opa en oma van vaders zijde zijn geboren uit tot slaafgemaakte Afrikanen. Ze werden in 1873 beiden bevrijd van slavenarbeid toen mijn opa ca. 13 jaar oud was. Ze waren daarvoor als kindslaven te werk gesteld op een plantage in Noord-Oost Suriname. De gruwelen die ze in die periode hebben gezien en ervaren, maken dat ik er niet aan twijfel dat ze meerder trauma's aan die afschuwelijke periode hebben overgehouden.

Na de daadwerkelijke fysieke afschaffing van de slavernij op 1 juli 1873 begon voor hun en hun ouders een afschuwelijk emancipatie proces wat o.a. in hield dat ze de keus hadden

- A. voor de plantagehouders, die hen alle menselijke waardigheid hadden ontnomen, kapot gewerkt, verhandeld, gebrandmerkt en naar wens hadden misbruikt (het laatste gold in het bijzonder voor vrouwen, meisjes en jongens)
of
- B. het plantage leven achter zich te laten en naar Paramaribo te trekken om daar zonder enig bezit een leven te proberen op te bouwen onder erbarmelijk koloniale regels.

Het was namelijk de bedoeling van de koloniale overheid om deze mensen zo afhankelijk mogelijk te houden zodat die ingezet konden worden naar de koloniale wensen en belangen. Dit terwijl de wrede slavenhouders werden gecompenseerd voor het geleden verlies bij afschaffing van de slavernij. Dat het gros van de Afrikaanse Surinamers voor optie B. koos zegt voldoende over de gruwelen die ze hebben ondergaan op de plantages. Het voorgaande met medewerking en participatie van de gevestigde kerken (Katholiek, Luthers, Nederlands Hervormd en de Evangelische broedergemeente).

Ook deze periode hebben mijn Afrikaans -Surinaamse voorouders overleefd en op hun schouders sta ik en vertel graag hun verhaal van overleving en strijd voor gerechtigheid.

Dit brengt mij bij Aat de Jong, een schoolvriend sinds 1976, die mij bij aankomst in Nederland heeft bijgestaan in een extreem racistische witte schoolomgeving. Ik zat met ca 30 medeleerlingen op de middelbare school en in het eerste jaar was het een hobby van het gros van mijn medeleerlingen om zich op alle mogelijke manieren racistisch naar mij te gedragen. Op een gegeven moment werd dat Aat te veel. Dus stond hij in de klas op om uit te leggen hoe laf en fout onze medeleerlingen zich gedroegen. Hij maakte gebruik van zijn positie als geprivilegieerde witte leerling en zweeg niet toen hij racisme en onrecht waarnam.

De actie van die ene dappere witte jongen van 16 jaar maakte dat de dynamiek in de groep op die dag veranderde. Dat moment koester ik al ruim 48 jaar. En Aat is nog steeds mijn beste witte vriend.

Tenslotte wil ik u meegeven dat u altijd de keus om te handelen bij racisme en onrecht. Één persoon kan het verschil maken. Ik roep u alle op zich uit te spreken tegen onrecht en racisme. Maar kies daarvoor de juiste momenten en breng u zelf niet onnodig in gevaar. De [bijgevoegde video](#) toont een goed voorbeeld over hoe gehandeld kan worden als u getuige bent van onrecht en racisme.

Lied   Sometimes I feel like a motherless child (spiritual, arr. Sabine Fenske)

Voorbeden

Eeuwige,
Bron van liefde,
Wees bij ons vandaag,
hier in deze gemeenschap, waar we bevrijding vieren.
Bevrijding van het juk van de slavernij voor alle betrokkenen,
toen en nu.

Wij bidden vandaag voor alle slaafgemaakten
en voor iedereen
die tot op de dag van vandaag de negatieve gevolgen hiervan ondervindt.

Wij bidden ook voor iedereen
die anderen achterstellen of uitsluiten
op basis van hun huidskleur of bijvoorbeeld het land van geboorte.
Laten we ook naar onszelf kijken
en geef ons de moed ons te bevrijden van onze angsten.
Hebben we iets geleerd van de geschiedenis?
Laat jouw liefde ons inzien
dat het onze verantwoordelijkheid is om samen te blijven,
respect voor elkaar te hebben.
Geef dat we inzien dat bevrijding alleen kan bestaan als we samenwerken.
Wij staan op elkaars schouders,
We hebben elkaar nodig, ook de mensen die ons voorgingen.
Wij danken degenen die de moed toonden zich uit te spreken tegen slavernij,
die stopten met mensen zien als handelswaar,
die het goede deden en doen.

Wij bidden voor een wereld waarin wij vrij zijn van
discriminatie, onderdrukking en uitsluiting
Geef ons kracht om te werken aan dié wereld.

Wij zijn allemaal geroepen vrij te zijn!
Niet alleen vrij van onderdrukking, maar ook van onderdrukken.
Niet alleen vrij van uitsluiting, maar ook van uitsluiten.
Want welke taal we ook spreken,
wat ons verhaal ook is,
hoe we onze god ook noemen.
Wij horen bij elkaar in de eenheid van Jouw geest.
Wees onze vrede.

Wij bidden voor wat is toevertrouwd aan het voorbedenboek.
Wij bidden voor wat ons persoonlijk zo ter harte gaat...
Amen

Elajah Nicolas en Billy Coenraad Tambú liederen

Tambú is niet alleen de naam van een trommel, maar ook van een muzieksoort. Die is ontstaan tijdens de slavernij, maar komt oorspronkelijk uit Afrika. In de tijd van de slavernij speelde tambú een belangrijke rol in het leven van tot slaaf gemaakten. De muziek vormde een uitlaatklep om de erbarmelijke omstandigheden waarin ze zich bevonden even te kunnen vergeten door samen te zingen, klappen, dansen. Ook was het mogelijk om via de tambú met elkaar te communiceren zonder dat de plantage-eigenaren het konden begrijpen. De muziek wordt gekenmerkt door opzweepende ritmes. Je kunt Afrikaanse elementen in de tambú horen, zoals zang met call-and-response en (poly)ritmes, meerdere ritmes tegelijkertijd.

Lied Gij die de stomgeslagen mond verstaat (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Woorden bij breken en delen

BROOD

Het brood door de aarde gegeven, is voor állen bestemd.
Hij, de mensenzoon, sprak: 'Neemt en eet hiervan állen.'
Wie zouden wij zijn een ander te onthouden,
te ontnemen wat ieder toekomt?
Dat wij delen wat de aarde geeft,
dat wij delen lief en leed,
Levengevende, bevrijdende woorden spreken.
Wéét wat je breekt, deelt, tot je neemt.

BEKER

De wijn die rondgaat, vrucht van de aarde
Symbool geworden beker van verbond – déze beker
Dat wij verbinden, ons verbonden weten
met elkaar - één mensengemeenschap.
Dat wij elkaar vrij maken en doen leven
zoals hij – de mensenzoon uit Nazareth.

Tot zijn gedachtenis breken en delen wij.
Weet je welkom aan de tafel van brood en beker
tafel van eenheid, tafel van gerechtigheid.

Zegenwens

Niet alleen daar in Egypte ooit
Not only upon the mountain my Lord spoke
Door tijd en ruimte – grenzeloos
gaat met ons mee
de roep om bevrijding uit knellende verbanden
Ketikoti doen – vrije mensen maken,
Ja ook jij, ik, wij
Daden maken van die woorden
Dat jij, ik, wij daarmee gezegend mogen zijn
Dat het jou mag overkomen vrij van dwang te zijn.
Woord van God zichtbaar in mensen.
Laat *die* zegen over ons neerdalen
Vandaag en alle dagen.

Lied Ev'ry time I feel the spirit (spiritual, arr. William Levi Dawson)